

Tisztogatás: Freiburg 1933

TAMÁS GÁSPÁR MIKLÓS

Martin Heidegger, a huszadik század egyik legnagyobb gondolkodója, ezt mondta 1933. november 1-jén Freiburgban (szó szerint idézem): „Der Führer selbst und allein ist die heutige und künftige deutsche Wirklichkeit und ihr Gesetz. Lernet immer zu wissen: von nun an fordert jedwedem Ding Entscheidung und alles Tun Verantwortung. Heil Hitler.” (Vagyis: „A Vezér [a Führer] önmagában és egyedülállóan [ist] a mai és eljövendő német valóság és [annak] törvénye. Tanuljátok meg mindig tudni: mostantól kezdve minden egyes dolog elhatározást és minden tett felelősséget követel. Heil Hitler.”) Az idézet sok helyen előfordul, én Michael Haller tanulmányából merítem, in: *Die Heidegger-Kontroverse*, hg.v. Jürg Altwegg, Frankfurt: Athenäum, 1988. A tények elég egyszerűek, a legjobban Hugo Ott könyve foglalja össze őket: Martin Heidegger: *Unterwegs zu seiner Biographie*, Frankfurt/New York: Campus, 1988. A téma hazai időszerűségét az is adja, hogy megjelent Heidegger hírhedt rektori beszéde, in: Heidegger: *Az idő fogalma* (stb.), s. a. r., ford. Fehér M. István, Budapest: Kossuth, 1992 és Fehér M. István kiváló monográfiája, *Martin Heidegger: Egy XX. századi gondolkodó életútja* (jav. bőv.), Budapest: Göncöl, 1992. Fehér M. 1933/34-es fejezete szükségtelenül enyhén ítéli meg Heidegger náci korszakát, de ez persze lelkileg érthető ezekben a számonkérőszékes időkben. Könyvét egyébiránt az érdeklődő olvasó jóindulatába bátorodom ajánlani. Nos: Heidegger 1933-tól 1945-ig a náci párt tagja volt, náci minisztériumi segítséggel került a freiburgi rektori székbe, tevélegesen hozzájárult az aka-

démiai autonómia leépítéséhez, följelentéseket írt zsidóbarátok és pacifisták ellen, üldözte a katolikusokat (ne feledjük, a Horst-Wessel-Liedben az is áll, hogy „Rotfront und Reaktion erschossen...”!) nemzetiszocialista indoktrinációs nyári táborokban vezényelt gyalogmeneteket; a háború után pedig rendíthetetlenül hazudozott mindenről.

Ilyen ember sok volt – no de Heidegger nem volt egyszerű karrierista és konformista. A náci pártjelvényt Rómában is viselte – ahol nem volt kötelező –, miközben Karl Löwith nevű zsidó barátjával sétálgatott (ahogy ez már ilyenkor lenni szokott, legközelebbi barátai persze mind zsidók voltak...) az aventinusi lankákon. Satöbbi. Nem, Heidegger nem szorult rá, mint némely vasúti tisztviselők, hogy náci legyen. És arra végképp nem volt szüksége, hogy a megfelelő óvatossággal 1945 után is kitarson nézetei mellett. És ha csupán karriernáci lett volna, még akkor sem kellett volna ezeket mondania a rektori beszédében (a szöveg kelet-európai áthallásaiért nem a szerző, hanem a történelem a felelős):

„A német diákság eltökéltségéből, hogy a német sors mellett végső ínségében is kitarson, már akarat fakad az egyetem lényege iránt. Ez az akarat igaz akarat, amennyiben a német diákság az új diáktörvény által önmagát saját lényegének törvénye alá helyezi, és ezáltal ezt a lényeget legelőször is körülhatárolja. Önmagunknak törvényt adni [a szónok itt elfelejti, hogy egy *rendelet* pusztá végrehajtásáról van szó...TGM]: ez a legmagasabb rendű szabadság. A sokat ünnepelet ‘akadémiai szabadság’ kiutasítatik a német egyetemről, mivel ez a szabadság inautentikus, mert csak tagadó volt. [Hajjaj! TGM] Túlnyomórészt gondatlanságot, a szándékok és hajlamok tetszőlegességét, a cselekvésben és cselekedni hagyásban való kötetlenséget jelentett. A német diákok szabadságának fogalma visszavezettetik most a maga igazságához. Belőle fejlődik ki a jövőben a német diákság kötődése és szolgálata”, majd: „A három kötődés – a népen *keresztül* az állam sorsához a szellemi elhivatottságban – a német lényeg számára egyformán eredeti. A belőle fakadó három szolgálat – munkaszolgálat, honvédelmi szolgálat és tudásszolgálat – egyformán szükségszerű...” (*Az idő fogalma*, id. kiad., Fehér M. ford., pp. 69/70.) Nem kell roppant elmeél annak belátásához, hogy ez a szöveg *pudvás*.

Mitől jön a pudva?

Mitől *áll bele* (sit venia verbo) a pudva egy ilyen Heideggerbe? A mentegetőket azt mondják, ez még nem náciizmus, ez csak a nemzeti-konzervatív „forradalom” (Spengler, Moeller van den Bruck, Carl Schmitt, Ernst Jünger etc.) világnézete. Egyrészt ezek az urak a náciizmus előfutárai voltak, és annyi közülük van az általam kedvelt angolszász konzervativizmushoz, mint az Ösiségkutató Barantázó Aranykopjások Fővezérségének és a Koppány nembeli Karául Horváth fia János Györgynek (remélem, ő Sturmbannführer, helyesen adtam meg Önnek kicsi címet!!), másrészt Heidegger (noha fölülrötthöz hasonlóan csodálta Schmitt és Jünger géniusztát – ki nem csodálja?) nem volt holmi *deutschnational-völkisch* „népnemzeti-konzervatív”, hanem rendes, igazi, mély nemzetiszocialista. Carl Schmitt jellemtelenségéből kifolyólag „fejlesztette tovább” a Führert, de Heidegger (noha némi professzoros szarházásig tőle sem állt messze) nem. Carl Schmitt az NSZK alkotmányosságában is közre tudott működni a maga sportosan rugalmas gerincével, de Heidegger mindhalálig a szabadelvű konstitucionalizmus és a „technika” búvszóval sifírozott modernség *halálos* ellensége maradt – ezért ő ma a poszt-újbaloldal (igen, bal, nem jobb, édeseim) védőszentje Dél-Kaliforniában, Tokióban és más *deutschnational* horhosokban.

Szóval mitől állt ez beléje?

Hát elsősorban filozófiájának mélységes forradalmisága miatt. Azt, hogy a Szókratésszel elkezdődött „nyugati-metafizikai” hagyomány elvetendő, már Nietzsche is gondolta, csak hogy ő még azért, mert szerinte a klasszikus-rationális metafizika megöli az Eletet (egészen pálosán, evangélikusan a „bötű” ellen), mert elmentmond a heroikus morálnak, amelyből majd a felsőbb ember kinő, satöbbi. Ám Heidegger mást hisz erről. Nem azt, hogy a „nyugati-metafizikai” hagyomány téves vagy morálisan előnytelen, hanem sokkal radikálisabban – azt, hogy az egész tradíció inautentikus, mert az éleai iskola óta valahogy elfelejtettük a Létet, amelyet (igazságfogalma miatt) a klasszikus-rationális filozófia mint valami külső-meglévőt fog föl, ezáltal a szubjektumot létfölöttiként, léten-kívüliként érti meg. Ezt a keresztyén gondolkodásmód avval súlyosbítja, hogy a Teremtő fogalma révén a „világról” mint holmi csinálmányról töprenkedik, szintén a Lét

fölébe (mellé) helyezvén a spiritualitást (az elmét, a lelket, a Szentlelket etc). Ezért szegény jó Nietzschét radikálisan át köll értelmezni.

„...Amikor az igazság csak ‘illúzió’, ‘képzelőds’, tehát valami valóság-nélküli, akkor valótlánítás (Entwirklichung) lesz belőle, gátlás, sőt, az élet megsemmisítése. Az igazság ekkor már nem az élet föltétele, nem érték, hanem értéktelen [Unwert]. [...] Lennie kell értéknek, a perspektivikus életfokozás föltételének, amely értékesebb, mint az igazság. Csakugyan így szól Nietzsche: ‘a művészet többet ér mint az igazság’ [Der Wille zur Macht & 853. IV]. ... Nietzsche szava: ‘azért van művészetünk, nehogy az igazságba tönkremenjünk’ [op. cit., 822] [...] A művészetet itt metafizikailag fogjuk föl mint a létező föltételét, nem pusztán esztétikailag mint élvezetet, nem pusztán biológiai-antropológiailag mint az élet és az emberség kifejeződését, nem pusztán politikailag mint egy hatalmi állás nemzését. [...] A művészet az igazságnak mint illúzióknak a metafizikai ellentéte.” (Heidegger: *Nietzsche I*, Pfullingen: Neske, 1961, pp. 499/500.) Finom átsátírozás. Nietzsche éppen azért lett a századelőn az Ady-féle radikális *avant-garde* nagy ihletője, mert a nem-deszkriptív, az expresszív művészetelmélet legmodernebb képviselője volt. Ez itt elsuvad. Heideggernél: csak semmi élvezet. (Érdekes, hogy a legheideggeribb Nietzsche-esszé a nem-morális igazságról két magyar folyóirat – a Nagyvilág és az Athenaeum – is közli ebben a hónapban. Terjed a dél-kaliforniai poszt-újbal.)

A művészet Nietzschénél nem mint az igazság „ellentéte” válik példaszerűvé (paradigmatikussá), hanem mint az életigazság (pathosz) megtestesülése. Heideggernél – amint azt két óbaloldali szellemrokona, Adorno és Walter Benjamin a náciokról írva megfigyelte – a Léte csak művésziileg tárható föl, olyan művészettel, amely fölött nincs többé racionális kontroll (ki mondhatja már meg, hogy valamely elbeszélés „igaz”-e, „hiteles”-e, „stb.”-e még); amit a „sorsmegragadott lényegmegragadó” közösség (nem konstruált, hanem a nemzeti sorslényegből született Mozgalom) mint autentikus (= hiteles) érez át, az művésziileg „világszerűvé” válik, ezáltal Létté – tetszik még követni? csakugyan nincs sok értelme, de ez nem az én hibám; türelem! –, tehát az igazság kérdése csakugyan nem merül föl többé. Voilá! Sőt: hopplá. Mindebből a rejtélyes módon „létebe gyökerezett” abszolút önkény „jön ki”. Ezért a nagy homály. Az önkény (döntés) erkölcsi ítélettől mentességét csak az adhatja meg, ha a Mozgalom lefosztja a Létről a „hamisan”-történetit. A Führer maga létezőlegesen a német valóság, az egész, cakkumpakk. Ami nem

„jön jól”, az nem-Lét. A művészet dinamikus létdekoráció, amely mintegy beleég a Létbe, amely fogalma szerint bírálhatatlan. Hiszen a bírálat művészietlen (randa) spiritualizmus-racionalizmus. Ha bármit *csinálnak* („technika”) és nem nő magától, bírálható. Tehát a Mozgalom, a Führer nem cselekszik, hanem Van. (Vö. Richard Wolin: *The Politic of Being*, New York: Columbia University Press, 1990 és Jacques Derrida: *De l'esprit*, Párizs: Galilée, 1987.)

A forradalom, amelyet nem csinálnak, hanem amely a csoportból növekszik: ez a náciizmus.

MaNcs, 1992. december 3.